

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

Jókay Zoltán: Adalékok Csáth Géza egy naplóbejegyzéséhez (2. rész)

A Cirkuszi akrobatika előző számában közölt naplóbejegyzés háttéréhez tartozik[1], hogy Csáth – ahogy az egyéb naplóbejegyzéseiből is kitűnik – minden bizonnyal rendszeresen olvasta a Bácskai Hírlapot, amelyből már jóval a cirkusz Szabadkára érkezése előtt értesülhetett a várható eseményről, de talán egyéb híradásokból is. Ezekből a beszámolókból és tudósításokból fokozatosan kiderül, hogy a Barnum cirkusz milyen jelentős és nem kevésbé ellentmondásos, ám igen nagyszámú látogatót vonzó látványosság volt a korabeli Szabadkán is. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a hírlapban szinte napról napra egyre nagyobb terjedelemben olvasható beszámolók a cirkusszal kapcsolatos hírekről.

Az első közlés az V. évfolyam 50. 1901. április 1-i számában jelent meg[2]:

- A Barnum czirkusz Szabadkán. Barnum és Bailey világhírű czirkusza f. hó 27- és 28-ikára kapott engedélyt a tanácstól 2-2 előadás tartására. A czirkusz a Zombori-uton, a villamos vasút végén levő gabonapiacson lesz felállítva. Az óriási téren 12 ponyvasátort állítanak fel, amelyekben a csodálatos látványosságokat fogják elhelyezni. Budapesten április 7-ikén lesz a megnyitó előadás és április 21-ikén lesz az utolsó. Budapestről első állomása Szabadka lesz. A vasúti állomásnál már építik a táblákat, amelyen az óriási reklámlapok lesznek elhelyezve. A vidéki közönséget az előadás napján külön vonatok hozzák Szabadkára.

Mint az a korabeli útvonallistából kiderül, az előadások helyszíneinek megjelölésébe itt egy kis hiba csúszott, mert Budapest és Szabadka között a jelzethez képest öt városban is tartott előadást a Barnum[3].

A következő híradás az 51. lapszámban április 8-án jelent meg. Ez már majd két egész hasámban tudósít a Barnum érkezéséről és a várható látványosságokról.

A Barnum látványosság Szabadkán.

A világ legnagyobb látványossága Barnum és Bailey czirkusz f. hó 27- és 28-án 2-2 előadást tart Szabadkán. A város népesebb helyein óriási reklámtáblák vannak felállítva, amelyekre a plakátokat és reklámokat már holnap reggel felragasztják. A reklámkocsi, amely szintén látványosság, ma este érkezik Szabadkára, hogy a szükséges reklámokról gondoskodva legyen. De nemcsak a városban, hanem a vonat mentén mindenütt felállítják a táblákat, hogy az érkező közönséget már jó előre figyelmeztessék.

Azt már megírtuk, hogy a czirkusz a Zombori-uton, a villamos vasút végállomásánál lesz felállítva.

F. hó 26-ikán érkezik ide 67 óriási, saját külön e célra épített vasúti kocsis, mely 4 teljes vonatot képez. 12 hatalmas sátorpavilon lesz felállítva, melyeknek legnagyobbika 12.000 kényelmes ülőhelyet foglal magában. Naponta 2 előadást tartanak, délután 2 órakor és este 1/2 8 órakor. Helyárak a következők: Ülőhely 1 kor. 20 fillér és 2 kor. 50 fillér. Zártszék 4 kor. Fenntartott hely 5 kor. Páholy-szék 6 korona. 10 éven aluli gyermekek a belépti díjak felét fizetik. Jegyek Vig Zsigm. Sándor könyvkereskedésében előre válthatók.

Az alábbiakban közlünk néhány érdekes adatot a nagy amerikai látványosságról:

Fontos tény a Barnum és Bailey a föld legnagyobb látványosságában az, hogy a bármilyen árban váltott jegy az egész hirdett látványosság megtekintésére jogosít és ez egy rengeteg szám és több nagy hajó rakományt képvisel egy szóval az egész látványosság egy jeggyel külön fizetések nélkül megtekinthető ez mindig a nagy látványosság üzletvezetőségének megváltoztathatatlan szokása volt és ezen rendszer, mely Amerikában egy fél évszázad óta alkalmazásban van, mindenütt a legnagyobb meglepéssel fogadtatott. Megjegyzendő továbbá, hogy ezen óriási látványosság osztatlan volt és soha semmi körülmények alatt megosztva nem lesz. Bár sokan vannak, a kik azt hiszik hogy szinte lehetetlen egy ilyen óriási mulatót egész nagyságában vasúttal elszállítani, tényleg mégis úgy van. Ezen tény annyira köztudománu az egyesült államokban, hogy annak híresztelése fölösleges, de az európaiak még nem tudják, hogy a kisebb városokban minden részletében ugyanazon látványosság megtekinthető, mint a nagy városokban. Ezen óriási számú férfit, nőt, művészt, munkást, állatot, sátrakat, ketreczeket és anyagot gyakran egy napról a másikra elindítható és ez nem fog lehetetlennek

látszani ha egyszer a közönség az egyszerűsítéseket és segéd-forrásokat a továbbszállításhoz megösméri. Egy tökéletes módszer ez, mely egyesülve a kitűnő vezetőséggel és a nagyszerű vasutberendezéssel a látványosság sajátja. Ilyen továbbításhoz a látványosság 67, husz méteres kocsit vesz igénybe és ezen kocsik a legújabb amerikai rendszer szerint épültek. Midőn ezen látványosság előadásait Londonban tartotta, a legnagyobb diadalt aratta, melyet valaha a világon ösmertek. A sajtó, papság, munkásnép, nemesség egyhangúlag dicsérte és sokan azt mondták, hogy „ez volt a legnagyobb látványosság, melyet Londonban vala láttak.” Az figyelem, melyet minden számra fordít az igazgatóság oka annak, hogy a látványosság felülmulja a mindeddig látottakat és túlzás nélkül mondható, hogy minden másnál tízszer több mulatságot és oktatást nyújtott.

Az előadások külön készült és villanyossággal kivilágított vászonpavilonokban tartattnak. A fő s tor majdnem 200 mtr. Hosszu és 15.000 személynek nyújt helyet, [m]agában foglal, 3 lovardát, 2 szinpadot, 1 versenypályát, egy légtornászati osztályt és ebben tartattnak meg az előadások. A másik az állatseregletet, kuriozitásokat és mulattató osztályt magában foglaló nagy sátor 150 mtr. hosszú. Szép látványt nyujtanak a fölépült vászonsátrak és az összes nemzetek lobogóival vannak földíszítve. Az egész oly benyomást gyakorol a szemlélőre, mint egy fehér sátrakból összeállított fehér város és már ez is látványosság. A sátrak több holdat foglalnak el és magában tartalmaznak a fent említett helyiségeken kívül, ruharaktárakat, kovács műhelyt, étkező termeket, öltözőket, fodrásztermet és más kisebb sátrort. Az egész berendezés tökéletesen amerikai minta szerint igazgattatik, szállittatik és állittatik ki és Amerikában, Angliában, Canadában, Ausztráliában, Uj-Seelandban, Tasmániában, Dél-Amerikában, Javában és más országokban „a föld legnagyobb Látványosság” cziméhez méltó sikert aratott.

Ez az írás olyan, mintha egy, a cirkusz által előreküldött sajtóanyag lenne, kiválóan teljesíti az érdeklődés felkeltésének feladatát.

A cirkusz jöveteléről szóló következő írás az április 5-én az utcára került 52., nagypénteki szám. Még mintegy három héttel vagyunk a cirkusz megérkezése előtt, de ahogy a lapban olvasható, a reklámgépezet már teljes gőzzel dolgozik. Magát ezt a mechanizmust, az Európában ezidőtájt ismeretlen nagyságú hírverést és a sajtós stáb működését aprólékos részletességgel mutatja be a cikk:

A Barnum cirkusz Szabadkán.

Óriási reklámplakátok hirdetik már, hogy a Barnum cirkusz f. hó 26-ikán ide érkezik és 27. és 28-ikán előadásokat fog tartani. Az üzletek kirakataiban, kávéházakban, falakon mindenütt van egy-egy kép ki függesztve mely a közönséget kíváncsivá teszi és nagy csoportban szemlélik a képeken bemutatott bámulatos produkciókat. De nem csak a városban, hanem a tanyákon és a közeli községekben is mindenfelé kifüggesztették ma ezeket a reklámplakátokat, úgy hogy előreláthatólag nagy közönség fog a vidékről is bejönni annál is inkább, mert az esti előadás után külön vonatok viszik vissza a közönséget hogy az itt tartózkodás ne járjon költséggel.

Az amerikai óriási vállalatnak az előre küldött „Reklámkocsi”-ja szerdán éjjel megérkezett és a gyorsárú teher pályaudvaron a járóelők figyelmét a legnagyobb mértékben magára vonta. Ezen kocsi Ujvidékről érkezett ide, és jelenlegi állomás helyén egész csüörtök estig maradt, s mivelhogy ezen kocsi egyuttal a látványosság kereken járó, iroda helyiséget is képezi, az előre küldött megbizottak és személyzet által ezen célból fel is használtatik. A kocsinak izléses külseje, valamint azon titokszerűség, melylyel célját és küldetését burkolja, ezen országban oly szokatlan, természetes tehát, hogy mindenki kíváncsi pillantásokat vet a kocsi belsejébe, hogy annak belsejéről valamit megtudhasson. Az egész külső megjelenésében, valamint építésében ujdonságot képvisel. Teljesen tiszta fehér színűre van festve, arany felirásokkal, 58 láb hosszú, és 7 láb széles és 9 láb magas testtel bír, mely tisztán amerikai tervek után épült; két négykerekű „Bogie-lowries”-on nyugszik és mindennemű elgondolható mechanikai készülékkel van szerelve, melyek a legnagyobb kényelmet és biztonságot biztosítják, ezen elsőrangú felszerelése teszi lehetővé hogy a sok csélú igénybevételének minden tekintetbe megfeleljen, midőn a leggyorsabb menetképességű gyorsvonathoz kapcsolva úton van. Ezen vasúti kocsinak főhelyisége a nagy falragasz hirdető lapoknak, melyeket mostanában a falakon és a hirdető táblákon látni a városban mindenütt, elhelyezésére szolgál. A főhelyiség felső részében, alvó helyek vannak elrendezve 20 ember részére kényelmes fekhelyet biztosítanak. A kocsi egyik végében van a dolgozó műhely és falragasztásához sükséglendő mindenféle anyag és készülék raktár, mint pl. a gőzkazán a miben a kleistert főzik, továbbá fiókokat találunk az ujságklicék elhelyezésére, ismét más fiókok osztályában találjuk a lithográfiákat, s a legmodernebb művészi rajzokat, ezenfelül íróasztalok vannak elhelyezve. E helyiségben van toilete helyiség is elrekesztve stb. A vasúti kocsi másik végében van a modern berendezésű iroda helyiség, mely kocsi teljes szélessége és magassága mellett 10 láb hosszúsággal bír és egy hajóskapitány cabinjához hasonlít. Ebben találjuk Gunning H. H. úrnak a társulat által megbízott felügyelőnek

szobályát, mely az ágyon kívül, olajfestményekkel, szőnyegekkel, kényelmes divánnal, egy szabadalmazott amerikai íróasztallal s más hasonló hasznos tárgyakkal van felszerelve és díszítve. A vasúti kocsi alsó részében a főhelyiségnek mintegy pinczéjében vagyis „lowriek” között van egy tartó elhelyezve, melyben a lajtorják, kefék, kannák, könyvecskék a hirdető nyomtatvány ívek vannak elhelyezve, ez utóbbi nyomtatvány ívek a városban és a környékben levő házakban egy bizonyos idő multával kiosztásra vannak szánva.

Azon óriási munka mely ezen nagyszámu falragaszok és hirdető ívek elosztásával s ezek előmunkálataival jár, egy felügyelőnek vezetése mellett a társaság 20 embere által végeztetik ezen mozgó üzletházban, az előmunkába került ívek száma néhanap a 10.000 is meghaladja.

A munka beosztás a következő: reggel 5 órakor kelnek az emberek és azonnal befűtik a kazánt, hogy az egész napra szükséges ragasztó szert elkészítsék, 6 órakor valamely vendéglőben megreggeliznek és egy fél óra múlva már kocsikon ülnek és a közel fekvő helyiségekbe mennek, mindegyik kocsin egy helyiismeretekkel bíró kocsis és egy szakértő falragasztó van, mindegyik kocsin egy nagy ragasztékkal teli üstöt és egy fajtájú, nagy falragaszlapokkal és a falragasztáshoz szükséges más anyagot és szerszámokat visz magával. Egész napon elvannak s ragasztják különböző helyeken ezen hirdetőanyagokat és csak este térnek ismét vissza a vasúti kocsijukhoz, más csoport ismét, ugyancsak ezen idő közben a városban dolgozik, ragasztanak, hirdető táblákat állítanak a kirakatokban, hirdető könyveket és íveket hordanak széjjel. Egy harmadik csoport meg meg ez idő alatt a vonaton ide s oda utazik mintegy 40 angol mérföld sugár által beírt területen, s az összes állomásokon hirdetőanyagot ragasztanak fel. Ha a napi munkájukkal elkészültek, mindegyike egy nyomtatott cédulát köteles a felügyelőnek átnyújtani, melyen a falragasztott hirdetőanyag helye és száma pontosan ki van töltve s mely azután a felügyelő által külön e célra szánt könyvekbe elkönyveltetik. Ezen rendszer melylyel ezen és a többi munkát is végeztetik, mutatják, hogy ezen óriási látványosság mily csodálatos rendszerrel és modozatokkal dolgozik. Azon városokban melyekben a látványosság csak egy napon át való kiállítást és előadást rendez, ott az emberek a végzett napi munkájuk után, a vasúti kocsikhoz vissza térnek és vacsorájuk elköltése után nyugalomra térnek. A kocsi azután ez illető gyorsvonathoz kapcsoltatik és a következő városba utaznak, ahol másnap épen úgy végzik dolgukat mint előtte való nap az utolsó állomás helyükön.

A Hírlap 53. 1901. április 7.-i számában^[4] a cirkusz méltán híres nagy állatseregletéből az elefántokról szóló tudósítás figyelemre méltó:

Három csorda elefánt - Meg vagyunk győződve, hogy ilyen nagyszerű csorda eddig a világ egy részében sem állítottott ki. Ezen állatok Barnum és Bailey a föld legnagyobb látványosságával április hó 27-én érkeznek ide. A mi a látványosságot oly érdekessé teszi az, hogy mindezen áriási állatok idomítva vannak és úgy külön valamint együttesen csodálatra méltó mutatványokat adnak elő. Barnum és Bailey 3 csorda elefántja majdnem épp oly híres, mint maga a látványosság; ezek tényleg fajuk legravaszabb, legokosabb és legjobb idomított példányai. Ezen kívül a vállalat tulajdona az egyedüli addis, az egyedüli négerzerge, a szemölcsös disznó, rinozéros, törpezebu, vad és idomított állatokkal telt ketreczek, nagy mennyiségű alpaka, lámái hód, bivaly és indiai szent állatok. Az állat seregleti kiállítás nemcsak, hogy felülmulja a világ összes állatseregleteit, hanem még sok ritka négy lábast, emlős és vízi állatot tartalmaz. Az óriási vállalat tulajdonát képezi többek közt, a 3 lovarda, 2 szinpad, 1 versenypálya, csodálatos művészeivel és nagy mennyiségű különlegességeivel, mint óriások, törpék, szakállas hölgy, élőcsontváz, tétoált emberek, és sok más vonzó erő. Az összes ide fog érkezni 4 vonattal, 67, 20 méteres vagonnal. A sátrak villanyossággal vannak világítva. Jegyek Vig Zsigm. Sándor könyvkereskedésében előre válthatók.

A sorban következő, az V. évfolyam 54. számának (április 10.) 3. oldalán található tények közlését a cirkusz igazgatósága azért kérte a szerkesztőségtől, mert a város közönsége a hirdetések nagy száma ellenére sem volt tisztában azzal, hogy mit kap a pénzéért, ha befizet a látványosságra:

A Barnum látványosság Szabadkán. A Barnum és Bailey látványosság igazgatósága a következő sorok közlésére kért fel bennünket: A bemeneti díjat illetőleg, amelynek ellenében a nagyközönséget a Barnum és Bailey-féle „A világ legnagyobb látványossága” összes előadásai és látványosságaiban részesítjük, sok oly ellentmondó versió kering, hogy igen lekötöleznénk bennünket, ha a kételyek eloszlátásában segítségünkre lenne, megakarjuk értetni mindenkivel, hogy az egyszeri jegyváltás nemcsak az összes látóvalók megtekintésére jogosítja fel a jegy birtokosát, hanem azonkívül egy ülőhelyet is biztosít számára, tekintet nélkül arra, vajjon a jegy K 1.20; K 2.20; K 4, 5, avagy akár 6 koronán váltott meg; ezenkívül más nem fizetendő. Az olcsóbb és drágább jegyek közötti különbség abban rejlik, hogy az utóbbiak ülőhelyei jobbák és kényelmesebb áttekintést biztosítanak a tulajdonos számára, amely az árak szerint váltakozik, és a melyek K 1.20; K 2.50; K 4, 5 és 6-ba kerülnek. Ez amerikai szokás, amelyet itt meghonosítunk és miután egy ily óriási

vállalat több alosztályra oszlik, amely beosztás itt újdonság számba megy, ez adott okot a különféle híresztelésre. Előzetes hirdetéseinkben már több ízben nyomatékosan kijelentettük, hogy incsen külön beléptidj, és hogy a váltott jegy nemcsak a hirdetett összes láttnivalót, állatsereglet, csodák versenyek st. Megtekintésére jogosít, hanem azonkívül egy ülőhelyet is biztosít tulajdonosának. Még ehyszer hangsúlyozzuk, hogy a váltott jegy az összes általunk hirdetett előadásokra, mutatványokra és valamennyi alosztály megtekintésére jogosítja fel a tulajdonost. Kivételt képez ez alól a külön kiállítás, amely egynéhány ritkaságot és különlegességet tartalmaz, s mint ilyen azonban nem tartozik a hirdetett látványosságok közé és nem képezi azok részét. Az előadások befejezte után önállóan az ugynevezett Minstrel és Vaudeville előadások tartatnak meg, melyekhez a beléptidj 50 fillérben állapított meg. Ebből kiviláglik, hogy már korona 1.20-ért az egész látványosság és annak minden hirdetett száma megtekinthető, a jobb helyeket pedig k. 2.50, k. 4, 6 és 6 koronáért lehet megváltani. Megjegyezzük, hogy minden helyről még a legolcsóbbról is az előadás teljes terjedelmében áttekinthető.

Meglepő, de a Barnum annak ellenére, hogy milyen nagy reklámstábot mozgat, végső soron mégis a hagyományos sajtóra van kárhóztatva a félreértések tisztázása érdekében.

Mondják, hogy a szülők pénztárcáját a gyerekeken keresztül lehet a legkönnyebben elérni, amit nem is tagad az 56. számban, április 14-én megjelent hír.

- **Gyermekmultságok.** Egyetlenegy intézet sem gondoskodott anyira gyermekeket oktató multságokról, mint Barnum és Beiley a föld legnagyobb látványossága; ezen vállalkozó cég, az őket jellemző előrelátással akképpen vélekedett, hogy az ami a gyermeket mulattatja és oktatja, ugyanazon vonzóerővel bír a szülőre is. Nem csoda tehát, hogy ezer egy csodadolog között sok van a mi a gyermekeket elragadtatja, külön jelenetek és számok azon célból lettek alkotva, hogy mindenkorú gyermeket mulattasson és még a legkisebb gyermek is biztosan megtalálja az óriási sátrakban egy őt érdeklő dolgot. Ezen okból a műsor könnyen megérthető módon látványosságot és művész mutatványt tartalmaz a kicsinyek részére. Kis elefántok, szelid ponnilovak, és más állatok külön mutatványokra lettek betanítva, hasonlóak a mesekönyvekben olvasottakhoz és 3 órán keresztül a gyermekek a gyermekek minden lehető módon mulattnak és az arcukról szinte a boldogság látszik ki. A 2 állatsereletben látott állatok, madarak megmutatják nekik ezekben lakó észt és okosságot. 70 idomított ló által bemutatott mutatványok, bizonyítják, hogy mennyire kerithető az ember a vadállatok hatalmába. Ugyanaz mondható a 3 csorda elefántról, vadállatokat tartalmazó ketrecekéről és kétségen kívül van, hogy mindkettő nagy mértékben mutatja és oktatja apró szeretteinket. A 3 czirkuszkörben adott előadások a 2 színpadon és a versenypályán látottak, valamint számos bohóc megnevetető mozdulataikkal és tréfáikkal szintén nagyon mulattatók. Ezen kívül még annyi a látni való szám, hogy alig található ember, a ki mindezekkel kielégítve nem lenne, határozottan mondhatjuk, hogy Barnum és Beiley látványossága a legolcsóbb az összes létezők közül, mert kevésért sok renfkivülit mutatnak. Az állatseregleti sátor festői hatással bíró előadásában fellépnek magikusok, tűzkirályok, törfalók, ruggyanta emberek, bohócok, zenészek és mindezek inkább hozzájárulnak egy szolid oktatáshoz, mint egy egész könyvtár. Mindez és még sok más f. hó 27-ikén minden bizonnal ide fog érkezni.

A sátrak villannyal vannak kivilágítva.

E ponton érdemes megjegyezni, hogy milyen egyenetlen a tudósítások minősége a stílus, a helyesírás és a nyelvhelyesség tekintetében. Ezért feltételezhető, hogy egyes cikkek a cirkusz sajtó osztályának anyagaiból készített rossz minőségű fordítások lehetnek.

Egy héttel a cirkusz érkezése előtt, a lap április 19-i 59. számában olvasható az alábbi tudósítás:

- **Női bohócok.** A női bohócok valóban újdonságot képeznek a czirkuszban. Minden tekintetben megegyeznek a többi bohócczal, az újdonság főleg és csakis abban áll, hogy nők. Hogy egy nő bohóságaival egy tudjon hatni, hogy ugy komoly, mint nyugodt férfiaknál is víg kedvet előidézzen, ez különös dolog. Hogy hahotát előidéznek, elvitathatatlan tény, sőt azon állítás, hogy a skeptikus emberek is sokat kénytelenek nevetni, asszonyok, gyermekek el vannak ragadtatva, mikor ezen ügyes bohócokat sok nevetető és érdekes mtatványban, tánczban és tréfákban láthatják, vagy amikor saját nyelvükön tréfásan társalognak egymással. A női bohócok kísérői a lovász mesterek és a szolgaszemélyzet szintén cifra női ruházatu csinos nők. Ezek azonabn még korántsem Barnum és Bailey a föld legnagyobb látványosságában az összes újdonságok. Itt látható 70 idomított ló, mely egyidőben és együttesen egy nagy manézs fellép és nagyszerű mutatványokat produkál, azonkívül 3 csorda elefánt, melyek 3 körben nagyszerű mutatványokat mutatnak. Az állatseregleti sátorban vannak az elragadtató előadások, mik valaha láthatók voltak, itt vannak a bűvészek, jonglőrek, zenészek, törfalók, törpék, óriások, eleven csontváz és sok más különlegesség, melyek mindenkit érdekelnek és oktatnak, 3 lovarda, 2 színpad, 1 versenypálya szükséges, hogy a légtornászati, akrobatikus testgyakorlati műdarabokat előadják. Ezenfelül ketrecekben

sok érdekes vadállat is látható. Ez mind f. hó 27-ikén reggel 5 órakor érkezik ide. D. e. 11 órakor építik fel a sátrakat és délután 2 órakor már megkezdődik az előadás.

A következő, a 21.-i lapszámban megjelent egy érdekes hír, melynek részleteit Csáth is átemelte a naplójába, az ezt követő pedig egy budapesti tudósítás átvétele. Mindkettőt betűhív átírásban idézem.

- **Barnumék gyomra.** Érdekesnek tartjuk felemlíteni, hogy a Barnum czirkusz személyzete mit fogyaszt el a két nap alatt míg Szabadkán tartózkodik. Tegnap járt nálunk Winkler Hermann bécsi mézárón az igazgatóság megbízottja és a következő megrendeléseket tette: Kuthy György mézárósnál, 16 métermázsza marhahúst és 10 db bárányt; Mayer Mór sütőmesternél, 6000 drb zsemlyét, 8 és ½ mmázsza fefér kenyeret, 800 liter tejet és 3 mmázsza burgonyát.

Majd ez következik ugyanebben a rovatban:

- **Barnum.** Budapestről írják: Barnum és Bailey >Ezeregyéjszakához< hasonló tündérlátványosságait a gyermekek rendszerint örömrivalgással fogadják. De hát mimindent láthatnak piczinyeink ezen a gigászi kiállításon! Első sorban az elefántok említendők a melyek óriási testsúlyuk daczára a legbohóbb mutatványokat végzik. A disznó a mely mindeddig a tisztátalanság és butaság példaképe szerepelt gyermeink előtt, mint tiszta és jólnevelt művész jelenik meg, legjobb barátaink a kutyák az idomítás magaslatán állanak, a melyek ügyességével a kecske versenyez. Sőt, még a kakas is büszke mutatványaira, többek között gazdája vezényszavára még kukorékol is. Épp oly gyorsan férkőzik gyermekeink kegyébe a maczko is a melynek lomha bohókás mozdulatai kicsinyeinket az állatsereglet különböző vadjaira emlékezteti, a melyekről mindeddig csak sejtelmük lehetett. Az akrobaták, tornászok, jongleurök, kötél-tánczosok és műlovasok majdnem hihetetlen mutatványai kicsinyeinket bámulatban tartják. Csillogó, üde szemekkel és kitörő édes kacajjal fogadják a fölülmulthatatlan bohócok pajkosságait, a kik ostromban hódították meg a gyermeksereget. Az 1 korona 20 helyek kivételével a gyermekek mindenütt félárt fizetnek. – Sok helyen panaszkodnak, hogy az látványosság ülőhelyei keskenyek, hogy kevés a kijárat, és hogy - a szolgaszemélyzet durva – és magyar szó alig hallható. Barnumék ezzel szemben arra hivatkoznak, hogy ők teljesen képtelenek finom és kényelmes székeket a czirkuszba állítani, mert ők legfeljebb 14 napra építik sátrukat, a melynél a nagy terjedelem a fődolog. A műsort épp ezért játsszák le rövid idő alatt, mert tudják, hogy a közönség nem a kényelmes ülést miatt látogatja a czirkuszt, hanem a látványosság miatt. Ezek pedig oly rendkívüliek, hogymegszemlélésük a kis kényelmetlenséget teljesen ellensúlyozza. Barnumék utiránya a következő: április 22-én Székesfehérvár, 23-án Pécs, 25-én Ujvidék, 26-án Zombor, 27-28-án Szabadka, 29-én Hódmezővásárhely, 30-án és május 1-én Szeged, 2-án Nagy-Becskerek, 3-án Nagy-Kikinda, 4-5-én Temesvár, 6-án Arad, 7-én Békés-Csaba, 8-án Mezőtúr, 9-én Karczag, 10-én Nagy-Várad, 11-12-én Debrecen, 13-án Nyíregyháza, 14-én Kassa, 15-én Miskolcz, 16-án Eger, 17-én Szolnok, 18-19-én Kecskemét, 20-án Félegyháza, 21-én Czepléd, 22-én Győr, 23-24-én Pozsony, 25-én Sopron, 26-án Szombathely, 27-én Nagy-Kanizsa.

Egy nappal a cirkusz megérkezése előtt, április 26-án, mutatva a felfokozott érdeklődést, a lap 2. oldalán a **Különfélék** c. rovatban a következő tudósítás jelent meg:

- **Barnum.** Április 26.

Holnap reggel megérkezik hozzánk a világ legnagyobb látványossága, holnap reggel itt lezs a reklámkirály!

Négy külön vonat hozza a czirkuszt, az állatseregletet és a csodadolgokat.

Két napra megváltozik Szabadka képe.

Száz meg száz amerikai férfi, asszony, gyerek telepedik meg két napra Szabadkán, hogy még sohse látott dolgokat mtasson be nekünk.

A fővárosi újságok jó előre megkérték a vidéket, hogy legyen az okosabb mint a főváros volt és ne menjen el Barnum czirkuszába.

Tóth Béla az ő Esti leveleiben különösen nagy erővel és sok igazsággal bizonygatta, hogy micsoda veszedelem a Barnum Magyarországra, hogy sok-sok pénzünket viszi el az amerikai társaság és hogy inkább adnánk színházra, képekre,

szobrokra.

Nagy igaza van Tóth Bélának és mégis elmegyünk Barnum látványosságát megnézni, elmegy az egész vidék.

Talán megfogjuk bánni, hogy elmentünk, mint ahogy megbánta az Esti levelek tudós írója is, hogy elment. De elmegyünk, mert kíváncsiak vagyunk, elmegyünk azért – mert hát elment a főváros is, elment Tóth Béla is, és elment mindenki aki tehette.

Olvasom a vidéki lapokat. És látom, hogy ahol eddig volt, mindenütt úgy özönlött a nép a Barnumba, mint a fővárosban és mint ahogy özönlöni fog nálunk és utána minden városban.

De nemcsak a város, de a közeli falvak, lakójai és százanként, ezrenként mennek abba a városba ahol éppen Barnum van, megfizeti a vasuti jegyet oda vissza költség van persze az uton, az idegen városban egyéb is a barnumi belépő-jegy árán kívül.

Úgy hallom ma délig 7000 szóval hétezerkörnyék város és falubeli látogató van bejelentve az itteni vasúti forgalmi főnökségnél..

Tehát legalább 10-12000 vendégünk lesz holnap és holnapután, akik ha véletlenül külön vonatot nem kapnak, az éjszakát is itt töltik nálunk.

Kosztot majdcsak kapnak a vendéglőkben, korcsmákban, rokonoknál – de hol fognak lakni?

De hát a barnumi dolgok látásáért tán érdemes lesz egy éjszakát a szabad ég alatt tölteni?

Egyszer jön ezer esztendőben Amerika reklámkirálya Szabadkára a csodabogaraival – meg kell hát ezt nézni ez egyszer.!

-o.”

Eddig a 26-i beszámoló, mely hangvételét tekintve igencsak rossz reklám a „reklámkirálynak”. A korabeli sajtóra egyébként általánosan jellemző volt az amerikai spektakulum ambivalens megítélése.

A következő beszámoló az V. évfolyam 64. számában jelent meg, április 28-án vasárnap. A tudósítás szövegét továbbra is szó szerinti átírásban idézem:

Amerika Szabadkán

(Barnum és Bailey megérkezése)

- Saját tudósítónktól -

Barnum és Bailey, a ki büszkén hirdeti, hogy az ő vállalatuk the greatest show on earth, a föld legnagyobb látványossága, ma reggel megérkezett Szabadkára és elhelyezkedtek az ő rengeteg sok állatjukkal és emberükkel a vásártér területén.

A vállalatot Barnum a reklámkirály alapította, a ki később társul vette maga mellé Baileyt, mert az veszedelmes konkurensé kezdett lenni. Most a greatest show egy részvénytársaságé, melynek feje Bailey. Barnum tudvalevőleg évekket ezelőtt meghalt, örökösévé téve a társát, a kinek azonban végrendeletében meghagyta, hogy utazza be a czirkusszal egész Európát.

Így került tehát a vállalat Szabadkára is, a hol már hetekkel ezelőtt óriási reklá előzte meg.

Nem csoda tehát, ha ma reggel nagy néptömeg várta a pályaudvar és a bevonulás környékén Barnum és Bailey megérkezését.

A vállalat négy hatalmas különvonaton érkezett. A vasúti kocsik, melyek igen praktikusnak vannak konstruálva, saját tulajdonát képezik és még a sárga waggonok oldalára is rá van festve: „Barnum & Bailey Limited, The greatest show on earth.”

Pénteken este 11 óra 22 perckor érkezett meg az első különvonat, húsz-harmincz percznyi időközökben a második. Szombaton reggel 2 óra 22 perckor a harmadik és 2 52 perczkor a negyedik. A kirakodás, mely már maga is igazán páratlan látványosság volt, alig három óra munka után be volt fejezve.

Pontban reggel 4 órakor a személykocsikból kiugráltak a munkások, kivezették a waggonokból a már felszerszámozott lovakat, hatalmas normandiai állatokat és megdöbbenő gyorsasággal szállították le a lowrikról a társszekereket, melyekbe aztán 2-8 lovat fogtak be és azzal vitték a kijelölt helyre.

Egy-egy ilyen kocsinak az elszállítása valójában pillanatok műve volt. Nincs az az óramű, ami precízebben működne, mint a Barnum és Bailey alkalmazottai.

Hosszú sorokban állott ott a pályaudvaron hosszú sorokban várva, míg a sor indulásra rájuk kerül.

A harmadik vonattal érkezett az állatsereglet, melyből azonban nem volt sok látható, mert a ketreces kocsik vízmentes ponyvával voltak leborítva.. Csak a dromedárok kelthettek tehát nagyobb érdeklődést. Vagy húsz darab érkezett.

A negyedik vonaton érkeztek az elefántok, tizenhatsz hatalmas állat, melyek maguk léptek ki a kocsiból, mikor azoknak az ajtajait kinyitották és aztán fegyelmezetten szép sorba álltak, mignem a vezetők megadták a jelt az indulásra.

Hat órára megtörtént az egész kipakkolás.

A mint egy szekér a barom vásártérre megérkezett, hátul csak egy csavart fordítottak meg és a következő pillanatban a szekér oldalai szétnyíltak és a kocsi egész tartalma lecsúszott a földre. A legnagyobb részében az óriási sátrakhoz való anyag volt: óriási nyalábokban vízmentes ponyvák, kékre festett gerendák, lánczok, kötelek. Ezeket a holmikat szó nélkül ragadták meg a munkások, leverték a földre a czölöpöket és olt az ember szemeláttára csudálatosan rövid idő alatt fölállították a nagy sátrakat, melyeknek mind egyike néhány ezer ember befogadására alkalmas.

Kilencz órára a derék yankeek már egy egész kis várost építettek föl.

Elkészültek a hatalmas istállók, melyekbe egymásután hordta be egy csapat ember koczkákba préselt alomszalmát, szénát meg a zabot. A vízmentes ponyvákhoz, melyekből az istállókat emelték, zseniális módon vannak konstruálva a jászlak. Külön sátrakban helyezték el az ígás állatokat, külön a nemes vérű paripákat, külön az elefántokat, dromedárokat, zebrákat, lámákat, ponnykat, melyek közt van olyan is, a mely nem nagyobb egy doggnál.

Az artisták, kóklerek, tánczosok, lovasok, tornászok, muzsikások, bohócok ott sűrögtek-forogtak.

Maga Bailey már korán reggel ott volt a helyszínén, utána nézett rendben megy-e minden, de biz az ő utasításaira semmi szükség sem volt.

A vállalatnak összesen nem kevesebb, mint kilencszáz alkalmazottja van, férfiak és nők.

Van köztük mindenféle mesterember, kocsis lovász, állatorvos, emberorvos, mérnök, iroai hivatalnok. Egs egész hadsereg.

És ezek az emberek mind úgy vannak szerződötve, hogy a vállalat a fizetésükön kívül teljes ellátást is köteles nekik adni.

És mind egyidőben eszik, reggel 7 órakor, déli fél tizenkettőkor és este hatkor. Étkezésre külön építettek egy dinning roomot, melyben hoszu sorban állították fel az asztalokat.

Itt eszik mind a kilencszáz ember. És mert az amarikaiak igazi demokraták, a munkások, a tisztviselők meg a művészek

mind együtt esznek és mind ugyanazt a kosztot kapják.

Az utolsó lovászegény is azt eszik, a mit az igazgatók. Csak épen hogy minden embernek ki van jelölve, a maga rendes helye. És kiki annyit ehetik a mennyit akar.

Mert, - mondta Bailey, - az embereink igen nehéz munkát végeznek, hát jól kell táplálkozniok!

A világitást a maga villamos telepéről kapja a cirkusz. Külön sátorban helyezték el a gépeket.

A vállalat napi kiadása nem kevesebb, mint nyolczezer forint, úgy, hogy tehát a két nap alatt, melyet Szabadkán tölt, 16 000 forintot kell bevennie, hogy csupán a saját kiadásait kapja vissza.

Apró kis csete-paté és egy kis baleseten kívül semmi komolyabb dolog nem történt a Barnumék megérkezése, kirakodása és bevonulása alatt.

Inkább kedélyeskedtek a hajnalba felkeltett szabadkaiak egymás között és ölték egymást a barnumi vicczekkel. Így többek között a kirakodásnál a közönség nagy része, az ugynevezett nép a teher pályaudvar széles kocsijárójáról bámulta az amerikaiak szédületes ügyességét, míg az urak és urhölgyeknek a sineken bévül engedtetett meg a bámulás.

Legfontosabb személy volt az idevaló forgalmi főnök, kiben nagy rendőri tapéntat szorul és ha Ludwig ur figyelmét, aki éppen a kirakodás megtekintése céljából jött le hozzánk, nem kerülte ki a tapéntatos ur rettenetes fontoskodása biztosan rendőrfőnökké fogja avanszáltatni mielőbb!

Barnuméknak, de meg a szabadkai közönségnek se volt szüksége rendőrökre, s az a néhány rendőr aki ott volt – dicséretükre legyen mondva nekik is főnöküknek is – igazán ügyes tapintattal jártak el az ezernyi ezer emberrel.

Egyetlen kard repült ki a hüvelyéből és lapja oda vágódott egy okvetetlenkedő atyafi hátához, aki erőnek erejével a sátorokat építő amerikaiak közés akart menni és a rendőr számát is leszakította. Szerencsélyére a nagy néptömeg között sikerült elosonni valamelyik kis utczába. Különben bizonyára ott hüszölne a városháza külön fogadó termében.

Barnuméknak egy nagy kocsija tengelyig levágódott a süppedékes talajba az egyik fordulónál, a kocsit azonban 24 ló és egy elefánt minden baj nélkül kihúzta a sár tengerből.

Délfelé megnyílt a látványosságok sátora, Watkins úr és figyelmes magyar tolmácsa végigvezetett bennünket a sátortáboron, néhányan közülünk kis hijja, hogy halálíg bele nem szerettek a bájos moszathaju lánykába – aztán megnéztük a pompás közösétkezőt, konyhát, istállókat és egyéb helyiségeket és a nagy templomban a delet harangozták el éppen, a mikor megindul a nép a teljesen kész sátorokba a látnivalókhöz, csodákhoz.

A déli vonatok csak úgy öntötték ki az idegeneket, kiket meg a kettős kocsiju villanyosok szállítottak ki a – Barnumba.

A fenti április 28-i híradás után a lap 29-i száma is tudósít a cirkusz szabadkai tartózkodásáról:

Hétfő, április 29.

Különfélék

Barnumék megszöktek?

A defícit elől szöktek meg az amerikaiak – úgy mondják, akik rettenetesen bosszankodtak azon, hogy a Barnum visszaadta nekik a pénzüket néhány perczczel azután, hogy a látványosságokat kezdték megtekinteni.

Mi nem hisszük, hogy ez volt az oka a második napi esti előadás elmaradásának. – Mert legalább öt-hat ezer forintot fizettek vissza 6 órakor a látogatóknak és az előadás tulajdonképpen 8 órakor vette volna kezdetét.

A legnagyobb valószínűség szerint a hirtelen keletkezett szél vihar ijesztette meg őket.

Jól tették, hogy elmentek a negyedik előadás előtt, mert az a 10-15000 korona, amit visszafizettek a meglepett publikumnak itt maradt nálunk, nem vándorolt ki Amerikába.

*

Mindhárom előadást – különösen az esti előadást rengeteg közönség nézte végig.

Senki sem volt nagyon elragadtatva, nem is volt valami olyan ami tán „sohse volt és sehol sincs” csak Barnumnál, de azért meglehetősen távozott mindenki a cirkusból, mert sokat – tán túlságig sokat látott és néhány igen-igen érdekes dolgot. – Különösen tetszettek a légtornászok és az ugrok csapata, a női zsokek és a versenyek.

Persze kápráztató volt az a körülmény hogy egyszerre öt helyen is játszottak és az ember igazán nem tudta melyiket nézze előbb. - A csuda dolgok és az állatsereglet két óra hosszat fárasztotta az embereket, utána még 2 teljes óráig a szédületes és némely részlet rendkívül izgató mutatóványai okozták azt, hogy a közönség szinte örül ha ott hagyhatja a sátor várost.

A bohócok nem igen erőltették meg magukat a mókázásokban, de meg alig is volt rá idejük.

Tegnap 1/2 órakor szélvihar keletkezett ami arra bírta a „könnyelmű” Barnumot, hogy 6 órakor már megkezdte a visszavonulást és 7 órakor este már csak néhány üres sátorról szedték le a ponyvákat a „rém” ügyes amerikaiak és amikor az esti előadásnak kezdődni kellett volna esti 8 órakor a Barnumék örökre ott hagyták a vásárteret.

A város nagyon élénk volt mindkét nap, üzletek vendéglők kávéházak tele – szóval hasznót is hozott városunknak a reklámkirály.

- De azért nem kívánjuk vissza őket.

Ugyanebben a számban közvetlenül a fenti tudósítás után következik egy rendőrségi hír, mely szintén a Barnum szabadkai tartózkodásához kapcsolódik.

Kirabolt úri ember.

Rablók a Barnum cirkusz alkalmazottai között.

- Saját tudósítótól -

Nincs az egész világon annyi rovott multu existencia mint Amerikában. A sikkasztók, a a tolvajok, a betörők, rablók stb. stb. az egész világból Amerikába szöknék, hogy a törvény szigorát elkerüljék és így nem is csoda, hogy Barnum és Bailey cirkusz alkalmazottai között is, akiknek a nagyobb része Amerikából jött ide, sok rovott multu egyén akad és alkalom adtán feléled bennük a mesterségük.

Tegnap este előadást nem tartottak. A művészek és művésznők, a szolgálzemélyet elszéledtek mindenfelé a városban a délutáni előadás után ellepték a vendéglőket és korcsmákat, elszórakoztak a vonat indulásáig.

A volt Pizárevits-féle vendéglőbe is többen betértek. Egy asztalnál a Barnumnak öt férfi tagja ült, mellettük két úri ember

sörözött. Egy ideig hallgaták Barnum alkalmazottainak beszélgetését, s mikor észrevették, hogy németül is tudnak az egyik úri ember hozzájuk ment és engedelmet kért, hogy asztalukhoz ülhessenek. Szeretnék megtekinteni a berakást és felkérték őket, hogy vezessék ki a teherpályaudvarra.

Két alkalmazott akik németül is beszéltek készséggel vállalkoztak, azután ittak még egy ideig éjjel után kimentek a teherpályaudvarra. Útközben az egyik úri ember eltávozott, a másik azonban az öt rablóval tovább ment és az állomástól mintegy 50 lépésnyire rárontottak Z. úri emberre, leteperték a földre ütötték verték, pénzét és értéktárgyait követelték.

Z. látta, hogy nem védekezhetik, átadta tárczáját, amelyben 10 korona készpénz és 5 korona bélyeg volt. Evvel nem elégedtek meg, zsebéből kivették a másik pénztárczáját, amelyben 3 kor. 20 fillér volt, elvették tulla ezüst óráját és más értékes ingóságait, azután ott hagyták.

Z. nem mert utánuk menni, mert félt, hogy folytatása is lesz, hanem bejött a városba és panaszt tett Polyákovics ügyeletes rendőrőrmesternél.

Szerencsére a másik úri ember kinél nagyobb összeg volt nem ment velük.

A rendőrség megindította a nyomozást és ma reggel Z. felvétette a panasz jegyzőkönyvet.

Két nappal később 1901. május 3-án – talán elkerülendő egy esetleges rágalmozási és hitelrontási pert – az újság a fenti hírral kapcsolatosan egy helyreigazítás értékű pontosítást közöl:

- Kirabolt úri ember. Megírtuk, hogy a Barnum cirkusz itt időzése alkalmával idegen emberek kicsalták Z. M. mérnököt a pályaudvarra, hogy megmutassák neki, hogyan pakolnak Barnumék, az uton összeverték és kirabolták. Vojnits rendőrbiztos a mérnökkel együtt Szegeden jártak ahol utoljára Barnumék időztek, hogy a nyomozást megejtsék. Rainer József főkapitány személyleírást kért tőlük, hogy a nyomozást tovább folytathassák, a mit meg is adtak. Tegnapelőtt egy czingár legény aki németül és angolul is beszél a szegedi főkapitánytól engedélyt kért, hogy a Barnum látványosságainak ott időzése alatt képes levelező-lapokat árusíthasson. A főkapitány megadta az engedélyt de később kisült, hogy a fiatal ember nem ebből a célból tartózkodik Szegeden mert notorius nemzetközi zsebtolvaj. Z. M. által adott személyleírás teljesen ráillik a fiatal emberre. A detektívek mindenütt keresték de nem akadtak rá, most tovább nyomozzák azokba a városokba ahova Barnumék mennek.

Barnumról ez az utolsó hír a helyi újságban, ám az ifjú Csáth Gézátnaplója bejegyzései szerint ezidőtájt már az időközben kirobbant és a napilap következő számaiban nagy terjedelemben kisserkesztett gimnáziumi botrány foglalkoztatta, a cirkuszról és az ahhoz kapcsolódó hírekről többet nem tett említést.

*

Összevetve Csáth naplóbejegyzését a korabeli híradásokkal ellentmondás érzékelhető a Barnum cirkusz produkcióinak megítélését illetően. Csáth lelkesedik a látottakért és gondos aprólékossággal számol be az eseményről, mindvégig az átélt élmények keltette rajongással. Nem így az általa is olvasott és idézett helyi hírlap vagy az országos sajtó, melyek az európai cirkuszi hagyománytól szerkezetében, működésében jelentősen eltérő, szokatlan szellemiségű cirkuszként jeleníti meg a "humbug király", Barnum és Bailey cirkuszát.

Álljon itt utolsóként Ady Endrének – ki ekkor már gyakorló újságíró volt Nagyváradon – két hírlapi megjelenése a Barnum cirkusz 1901-es turnéjának nagyváradi visszhangjáról^[5]:

599. BAILEY-ÉK

Akármit is, örölkük esik most a legtöbb szó. Bailey-ról és nem Barnumról. Ennek oka pedig egy igen rossz vicc, amely alighanem itt született Nagyváradon. Az - tetszik tudni -, hogy Barnum nem jön, mivel a tiszteletre méltó úr már meghalt. Rossz vicc nagyon, de vallja be a legjobb ízlésű ember is, hogy ezt a rossz viccet ő is portálta.

Bailey-ékat szörnyű módon várják. Vátesz hajlandóságú emberek szerint legalább nyolcezer vidékit csal Nagyváradra az

amerikaiak reklámja.

Nagy invázió lesz, az bizonyos. Veteres migrate coloni. Egész Nagyváradot kizavarják az idegenek. A szállodákban már most bajos egy ágyhoz jutni: Czeglédy Sándor, a Zöldfa derék gazdája még az emeleti nagyteremből, híres bankettek hagyományos helyéből is hálótermet csinált.

A vendéglők abonens vendégei vannak legnagyobb kétségben. Holt bizonyosra veszik, hogy pénteken böjtölniök kell. Elesznek az idegenek mindent előlünk.

Somogyi igazgató most látja csak, hogy kár volt Barnumékat, azaz Bailey-ékat bántani. Csütörtökön és pénteken este bizonyosan ostrom alá veszik a kis színházat. Még jó, ha karhatalom nélkül vissza lehet tartani a műélvezni akarókat.

Lám, a csodák fehér sátorvárosa már nálunk is, már eddig is, csodákat művelt. Jegyekért ostromlott nagyvárad színház, telt szállodák és abonensek, kik nem kapnak enni - nem csodadolgok?...

Bailey úrnak különben tudnánk mi még néhány csudálatos dolgot mutatni. Sajnos azonban ő már végigjárt egy sor magyar várost, s így ismeri már a magyar csodákat.

Az aranyifjúság a moszathajú hölgyre kíváncsi nagyon, akihez verseket írtak a budapesti lírai költők.

A keményfejű ember már nem kelt semmi érdeklődést. Van nekünk nem egy olyan emberünk, akinek a fejét hétmázsás gorombaságok még csak meg sem karcolják.

A számláló művészet sem csoda. Tessék egy törvényszéki tárgyalást végignézni, ahol üzleti könyvek a bűnjelek. Ez a számolás művészete, nem a Barnum csodaemberéé.

Csontvázgigerlink egész sereg van. Sőt, olyan a legtöbb, hogy veleje sincs.

A szakállas asszonyt pedig különös történet előzte meg. Valamelyik vidéki városban egy fiúcska okvetlenül beszélni akart a szakállas asszonnyal.

- Nem lehet - tiltotta meg az egyik kalauz.

- Mit nem lehet - fakadt ki méltó dühvel a gyerek -, csak beszélhetek az édesapámmal.

...Hát ilyen viccek várják Bailey-ékat...

Szabadság 1901. május 9.

És a következő[6]:

396. HÉTRŐL HÉTRE

Bum-bum! A világ csodája jön! Ilyen nincs több, nem is lesz! Barnumék jönnek! Bailey úr jön! A nagy piac két öles plakátjai előtt állandóan tömegek állnak.

Egyik kiváló mesterünk az újságírásban találó jellemzését adta Barnumék szédületes reklámművészettel világot járó fehér sátorvárosának.

Barnumék módszere amerikai. Jelszavuk: olyan lármát csinálni, hogy mindenki kíváncsi legyen egyszer. Nagyváradon pedig éppen csak egy előadást tartanak...

Szabadság 1901. április 21.

*[...] Barnum itt lesz tizedikén, s csinál egy egynapos Amerikát. És különben hideg a május. Az egynemű emberek ma sem szeretik jobban egymást, mint mindig. A kis botorságok ma is sűrűen kergetőznek. A krónikairó pedig, íme, ma is pesszimista volt, s ma sem tudta másképp befejezni heti krónikáját, mint **méla akkorddal...***

Szabadság 1901. május 5.

Mivel korabeli filmfelvételek nem állnak rendelkezésünkre, nagyon nehéz a korszak cirkuszi előadásait és a hozzájuk kapcsolódó eseményeket elképzelni a maguk valóságában. A hozzáférhető beszámolók is részlegeseek, és tulajdonképpen a lehetetlent kísérlék meg akkor, amikor tudósítanak egy cirkusz életéről.

Reális elképzeléseket csak közvetett módszerek alkalmazásával nyerhetünk. A személyes jelenlét hiányát enyhítendő állítottam össze ezt a kompilációnál több, tanulmánynak azonban semmi esetre sem nevezhető anyagot, abban a reményben, hogy a hasonló gyűjtések érdemben hozzájárulhatnak a cirkusztörténeti nagy mozaikablók összeállításához. A szemléltetés kiegészítéseként az Olvasó figyelmébe ajánlom, hogy Harvey L. Watkins, : *Four years in Europe : the Barnum & Bailey greatest show on earth in the Old World* c. munkájának a cirkusz századfordulós európai turnéján készült kiváló illusztrációi és maga a könyv is hozzáférhető az interneten [\[7\]](#)

Függelék

A Bácskai Hírlap 1901-es V. évfolyam 58. április 17. szerdai számában jelent meg egy írás '**Görény Gábor**' tollából, mely írói álnév akár Gárdonyi Géza is rejthetné, aki ezidőtájt a Szegedi Híradó munkatársa volt, és a Szögedi Paprika című élcslapot szerkesztette. Göre alakja 1892-ben Pesten született meg, sokkal valószínűbb, hogy egy Gárdonyi leveleinek népszerűségét megirigylő helybéli újságíró levele rejlik a hasonló *karakter* mögött.

Ebben az írásban a Barnum hírverése kapcsán a szerző egy gyerekkori 'tzirkuszi' emlékről ír:

„Görény Gábor levele.

Tisztólt Szabadka!

Hát hogy ím a Barom tzirkusz mostanában mindenfelé ditséri magát, eszömbe lyutott egy másik tzirkusz, akit kotca gyerök koromba láttam odahaza, oszt akivel ügön möggyűtt a kösségünk baja. Figyelmeztetöm kentöket, hogy vigyázzanak, ha ott lösz a tzirkusz, mert könnyen úgy lyárnak, mint mi lyártunk, oszt ebbű kifolyva sokan mögbánnják, hogy mögtanáta szüilemeni ő. m. a. f., mög hogy mögházasodtak ő. m. n. f.

Hát úgy esött az eset, hogy vót abba a tzirkuszba egy majom állat, aki nem vót valami nagy nyövésű, de azér dörék állat volt. Ott mászkát mindég a tzirkusz bejárá nál, oszt ugy intselkedött a zasszony néppel, mint tőszöm azt én leginy koromba a jányokkal. Hát ez a majom állat egyszer tsak eltünt a tzirkuszbul, oszt mögfutamodott a faluba, ahun a látására 20-úsz asszonyon tört ki a rossz nyavalya egyszerre. A zegyik asszony, aki a Gyöpös Pistának vót két hete a zözvegye, ilyettibe a szénás pallásra mönekült, de alighogy fölé, a malyom is utána iramodott, oszt ott tanáta a zasszony eldülve, elájulva.

Nem tom én mit töhetött azzal a szögény asszonyval, tsak annyit a zegész falu kiókumlált, hogy nagyon rátsudálkozott a Gyöpös Pistánéra, mer a zura halálátul számított 10 hónap után születött gyeröke ugy tudott fára, falra, háztetőre mászni, mint akár tsak az a malyom, aki a zannyát megkergette ő. m. a. f.

Hát vigyázzanak a kentök is a malyomra!

Tögyék mög ezt annál is inkább, mer sokan azt tartják, hogy a Barom tzirkusz malymai kis emberök tsaka bőr aki rajtuk van, van malyombúl ő. m. a. f. Ezök a zembörök pedig ha kitsinyek is, de a baly ami velök lyár az nagy hogy ő. m. a. f.

No hasonyló lyókat kívánok.

Görény Gábor úr,

tapasztaló

Azt tögyök ki, hogy a színházrú majd a lyövő hétön írok, mert most elfölejtöttem.

Fönti úr.”

Irodalomjegyzék

Ady Endre: Összes prózai művei [forrás: "ADY ENDRE ÖSSZES MŰVEI" CD-ROM (Arcanum Adatbázis Kft. 1999.)
elérés: <http://mek.oszk.hu/00500/00583/html/ady16.htm>
<http://mek.oszk.hu/00500/00583/html/ady12.htm>

Bácskai Hírlap 1901. V. évfolyam 50 , 51 , 52 , 54 , 56 , 58., 59 , 60., 61 , 62 , 63., 64., 65., 67. 68 , 69. szám
elérés: <http://www.subiblioteka.rs/hu/bacsikai/>

Cirkuszi Akrobatika 2. évf. 2. sz., 2009. nyár – Forrásközlemények
Barnum & Bailey 1901 - Magyar Nemzet 1901. április 21.
elérés: http://mcteka.shp.hu/hpc/web.php?a=mcteka&o=02022_forraskozlemenyek:_barnum_and_61478_bailey_1901_0yDU

Csáth Géza : IV Napló 1901
(A szabadkai Életjel Kiadó előkészületben lévő könyvéből. A szöveg és a Naplóból vett rajzok most jelennek meg először, a Kiadó engedélyével.)

elérés: <http://www.zetna.org/zek/folyoiratok/97/csath.html>

Kötetben: ifj. Brenner József (Csáth Géza) Napló 4 kötetben, Életjel 2005-2007

Csáth Géza: Méla akkord: hínak lábat mosni - Naplófeljegyzések 1897 – 1904. [szerk. Molnár Eszter Edina és Szajbély Mihály, Magvető Könyvkiadó – PIM, 2013.]

H. Orlóci Edit: A cirkusz Magyarországon 1890-1914. - bölcsészdoktori disszertáció (1989)

IV. AZ UTAZÓCIRKUSZOK- A Barnum and Bailey –
elérés: http://mcteka.shp.hu/hpc/web.php?a=mcteka&o=050206_utazo_8od3

Watkins, Harvey L. : Four years in Europe : the Barnum & Bailey greatest show on earth in the Old World – a szerző kiadása
elérés: <http://cdm15019.contentdm.oclc.org/utils/getfile/collection/p4005coll11/id/608/filename/609.pdf>

[1] http://epa.oszk.hu/01400/01461/00021/pdf/EPA01461_cirkuszi_akrobatika_2013_03_01.pdf

[2] A BácskaiHírlap cikkeit keretes szöveggént, minden módosítás nélkül, betűhíven közöljük. Ezek forrása: <http://www.subiblioteka.rs/hu/bacsikai/>

[3] <http://www.epa.hu/01400/01461/00004/2022.htm>

[4] A digitalizált változatban ez a lapszám nem szerepel, az eredeti mikrofilmezett változata hozzáférhető pl. a Széchenyi Könyvtárban FM3/3747 jelzettel.

[5] <http://mek.oszk.hu/00500/00583/html/ady16.htm>

[6] <http://mek.oszk.hu/00500/00583/html/ady12.htm>

[7] <http://cdm15019.contentdm.oclc.org/utils/getfile/collection/p4005coll11/id/608/filename/609.pdf>

megjelenik minden negyedévben